

10. Лопушинський І.П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: досвід, проблеми, перспективи: монографія / І.П. Лопушинський. – К.; Херсон: Олді-плюс, 2006. – 456 с.
11. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
12. Нагорна Л. Політична мова і мова політики / Л. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с.
13. Нація і етнос (співвідношення) // Енциклопедія етнокulturознавства / [за ред. Ю. Римаренка]. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2001. – Ч. 1. – Кн. 2. – С. 471–472.
14. Пірен М. Етнополітичні процеси в сучасній Україні / М. Пірен. – К.: УАДУ, 1999. – 204 с.
15. Потебня А. Мысль и язык / А. Потебня. – К.: Наукова думка, 1993. – 191 с.
16. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення / М. Рябчук. – К.: Критика, 2000. – 304 с.
17. Харахаш Б. Мова і механізм національної ідентичності в системі етнополітики / Б. Харахаш // Українські проблеми. – 1997. – № 1. – С. 55–69.
18. Шкляр Л. Етнополітичні моделі розвитку державотворення в Україні / Л. Шкляр // Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 692–693.

УДК 353:35

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Ровинська К.І.

старший викладач Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In this article the meaning of the corporate management for the banking system, the place of the banking sector in the infrastructure of the corporate management, its influence on the development of the mechanisms of the corporate management are established, as well as possibility of its use for the improvement of the practice of the corporate management in not-financial sector as a special instrument of the state regulation of the corporative sector.

Анотація

Встановлено значення корпоративного управління для банківської системи, місце банківського сектора в інфраструктурі корпоративного управління, його вплив на розвиток механізмів корпоративного управління, а також можливість його використання для покращання практики корпоративного управління в нефінансовому секторі як особливого інструменту державного регулювання діяльності корпоративного сектора.

Ключові слова

Механізм корпоративного управління, банківський сектор, інструмент державного механізму.

I. Вступ

На сучасному етапі розвитку світу вдосконалення корпоративного управління на національному рівні стало важливим напрямом зусиль багатьох країн. Одним із інструментів, що використовуються для досягнення цієї мети, є запровадження націона-

льних принципів (кодексів) корпоративного управління.

Важливість запровадження сучасних стандартів корпоративного управління обумовлюється, перш за все, пошуком шляхів виходу зі світової економічно-фінансової кризи, глобальною тенденцією до консолідації та необхідністю подальшої капіталізації у банківському секторі, а також глобалізацією ринків капіталу.

Українські банки, які орієнтуються на міжнародні стандарти банківської діяльності, розраховуючи зрештою стати рівними учасниками світової банківської спільноти, динамічно реагують на необхідність використання сучасної культури корпоративного управління. У будь-якому разі, вже стало не рідкістю, коли той чи інший банк закладає в основу системи корпоративного управління відомі в міжнародній практиці принципи корпоративної організації бізнесу: чесність, прозорість, підзвітність та відповідальність.

Дотепер розвиток корпоративного управління в банківському секторі в основному стимулювався регуляторами і найчастіше сприймався банками як необхідність. Про це свідчить досить невелика кількість банків, які прийняли внутрішні кодекси корпоративного управління [7, с. 17]. Проте збереження тенденції освоєння роздрібного бізнесу і необхідність залучення фінансування для цих цілей створюють спонукальний мотив до адекватного розвитку корпоративного управління в фінансовому секторі.

Запровадивши найкращі принципи корпоративного управління, банківські установи можуть стати прикладом для інших економічних суб'єктів та сприяти підвищенню рівня корпоративних відносин своїх клієнтів.

Отже, визначення та осмислення ролі банківського сектора в інфраструктурі корпоративного управління надасть можливість встановити новий інструмент державного механізму регулювання діяльності корпоративного сектора.

Проблемам корпоративного управління було присвячено багато досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених та науковців, серед яких: А. Берлі, О. Вільямс, Т. Дьяченко, Р. Каплан, М. Луцький, О. Поважний, Л. Птащенко, О. Софронова, Е. Шкарпова та ін. При цьому корпоративне управління розглядалось у контексті корпоративної форми господарювання без банківського сектора як специфічного суб'єкта корпоративних відносин та, звісно, як специфічного об'єкта державного регулювання, що зумовлює його особливі властивості, зокрема, можливість впливати на розвиток механізмів корпоративного управління.

Також заслуговують на увагу праці науковців у сфері банківської справи Н. Діхтяр, О. Костюк, Р. Марданов, Н. Пігуль, В. Шафран та ін., які присвячені проблемам корпоративного управління в банківському секторі, але не досліджують взаємозв'язок між державою, банківським сектором та корпоративним управлінням. Зазначене вище підкреслює актуальність відповідного дослідження в умовах пошуку державою ефективних шляхів подолання наслідків світової фінансової кризи.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення ролі банківського сектора в розвитку механізмів корпоративного управління, визначення місця банківського сектора в інфраструктурі корпоративного управління та виявлення можливості використання його як непрямого інструменту державного механізму регулювання корпоративного сектора.

III. Результати

Банківська система, будучи важливим елементом економіки сучасної держави, справляє значний, різнобічний вплив на життєдіяльність суспільства. Вона не тільки забезпечує акумуляцію вільних коштів та їх залучення в обіг, а й є механізмом перерозподілу грошового капіталу, важливим елементом розрахунково-платіжного механізму господарської системи України, що потребує відповідного контролю та нагляду з боку державних органів грошово-кредитного регулювання.

Значення банків у національній економіці підсилюється тим фактом, що банківський сектор є досить регульованим, а також тим, що банки мають доступ до систем держав-

них гарантій. Водночас у банківському бізнесі приховано значну кількість ризиків, що можуть поставити під загрозу фінансову систему країни.

В умовах ринкової трансформації економіки механізм державного регулювання банківської діяльності слід розглядати як сукупність економіко-правових форм, методів та інструментів, які використовує держава в процесі регулювання та за допомогою яких спраляє вплив на суб'єктів грошово-кредитного ринку, з метою забезпечення стабільного функціонування як банківської діяльності і захисту інтересів вкладників, так і економіки в цілому.

Основною складовою механізму державного регулювання банківської діяльності є фінансові інструменти, а саме:

- інструменти, які прямо не впливають на діяльність банківських установ та регулюють надходження і використання податків, розподіл бюджету, зовнішньоекономічну діяльність;
- інструменти безпосереднього впливу на банківську діяльність – використання обов'язкового резервування, облікової ставки, штрафних санкцій, страхування [2].

Ринкова економіка постійно вимагає формування нових та комбінування усталених інструментів і методів, які б підвищували ефективність функціонування банківської системи та рівень захисту інтересів вкладників.

Згідно зі світовою практикою, корпоративне управління в банківському секторі включає способи, якими державні установи, спостережні ради та вище керівництво банків регулюють діяльність банківських установ та впливають на те, як банки формують корпоративні цілі для забезпечення стійких економічних прибутків своїм власникам; проводять щоденні операції; захищають інтереси вкладників; враховують інтереси інших зацікавлених осіб; спрямовують корпоративну діяльність на підвищення надійності та відповідності чинному законодавству.

Механізм корпоративного управління є важливим елементом управлінської системи будь-якого акціонерного товариства, через який здійснюється активний регульовальний вплив на корпоративні відносини в акціонерному товаристві для забезпечення погодження інтересів учасників цих відносин. Складовими організаційно-економічного механізму корпоративного управління є такі: система цілей і стратегій учасників корпоративних відносин; критерії та принципи погодження цілей учасників; форми й методи стратегічного планування корпоративного розвитку; фактори корпоративного управління; форми й методи управлінського впливу на фактори корпоративного управління; організаційне забезпечення корпоративного

управління та планування корпоративного розвитку; комплекс ресурсів корпоративного управління.

Як свідчить світовий досвід, належна практика корпоративного управління дає змогу банкам:

- підвищити ефективність своєї діяльності та мінімізувати ризики;
- отримати легший доступ до іноземних ринків капіталу і знизити вартість капіталу;
- збільшити темпи зростання;
- залучати стратегічних інвесторів;
- удосконалювати стандарти інвестування;
- захищати права дрібних акціонерів та інших контрагентів;
- зміцнювати свою репутацію і підвищити рівень довіри клієнтів та інвесторів.

Починаючи з 2004 р. НБУ виявляє значну зацікавленість до зміцнення механізмів корпоративного управління в банківській сфері. Приводом до таких дій стала необхідність посилення відповідальності керівників і власників банків за вирішення проблем, яке перекладалося на державні органи. Національний банк ухвалив рішення про поступовий перехід до системи нагляду на основі оцінювання ризиків [1, с. 6].

Крім того, НБУ у своїх нормативно-правових актах висуває ряд вимог, що є аналогами принципів ОЕСР. Зокрема, правовими актами НБУ передбачено врегулювання таких питань, як: склад та діяльність спостережної ради і виконавчого органу; розкриття інформації; контроль та внутрішній аудит. Завдяки цим вимогам рекомендації щодо корпоративного управління в банківському секторі України в цілому відповідають кращій міжнародній практиці. Основна проблема полягає у дотриманні вже встановлених вимог і пропаганді ролі корпоративного управління як інструменту підвищення вартості бізнесу.

Незважаючи на достатнє наближення вимог щодо корпоративного управління в банківській сфері до передових міжнародних аналогів, у частині їхнього практичного застосування існує ряд проблем, які доцільно поділити на свідомі відступи і проблеми перехідного характеру. До свідомих відступів від вимог належать такі: недотримання вимог щодо розкриття інформації; здійснення угод з пов'язаними особами на шкоду банку; обмеження прав міноритарних акціонерів; формальний підхід банків до розкриття фінансової інформації. У свою чергу, проблемами перехідного характеру є відсутність у більшості банків чітко сформульованої корпоративної стратегії та культури, а також відсутність у деяких із них незалежних служб внутрішнього аудиту [8, с. 8]. Однак ці проблеми вирішуватимуться з розвитком та становленням реального банківського бізнесу.

Останні роки відмічені певним прогресом в області корпоративного управління, проте

його традиції ще не можна назвати міцними. Важливо|поважно| розуміти, що належна корпоративна поведінка не може бути забезпечена лише нормами законодавства і вказівками наглядового органу.

Потреба банків у підвищенні рівня корпоративного управління має прискорити його розвиток. Останні роки характеризувалися стрибкоподібним зростанням кількості банківських відділень та пунктів обслуговування роздрібних клієнтів. Водночас активно розвивався сегмент обслуговування підприємств малого і середнього бізнесу. Кількість таких підприємств значно зросла, і вони стали досить чутливими до якості банківських продуктів. Зростаюча конкуренція змушує банки підвищувати стандарти роботи, у тому числі стандарти корпоративного управління.

Розглядаючи роль банків у системі корпоративного управління, деякі аналітики вважають, що завдяки довгостроковим і тісним відносинам банків з компаніями-клієнтами, які банки підтримують, будучи їхніми кредиторами, банки можуть неупереджено оцінити діяльність компаній, брати участь в ухваленні стратегічних рішень і здійснювати контроль за роботою менеджерів на користь усіх акціонерів. Поєднання ролі кредитора й акціонера в цьому випадку може розглядатися як ефективний засіб вирішення частини важливих проблем корпоративного управління. Участь банків у формуванні капіталу великих корпорацій протягом тривалого часу було характерною особливістю систем корпоративного управління в Німеччині та Японії [3, с. 8; 5, с. 12]. При цьому значна увага приділялася їх ролі в управлінні компаніями. Секретом успіху альянсу представників різних галузей економіки став постійний взаємний контроль. При тому, що він носить взаємний характер, цей підхід дає змогу відслідковувати не тільки фінансовий стан ділового партнера, а і його потенціал з погляду позицій на ринку, перспектив розширення бізнесу тощо.

Пильної уваги з боку банків та інших фінансових установ заслуговує оцінювання ризиків при проведенні активних операцій з урахуванням специфіки корпоративного управління клієнтів. Найгостріше ці проблеми постають при зміні структури власників таких клієнтів.

При зміні у складі власників клієнта, що часто тягне за собою зміну орієнтирів та обслуговуючого банку, ризики неповернення коштів по активних операціях (наприклад, по кредитах), незважаючи на давню і надійну кредитну історію цього клієнта в банку, різко зростають у зв'язку з неможливістю контролю фінансових потоків клієнта в іншому банку. А оскільки перерозподіл власності в Україні ще не закінчено, то не можна не враховувати ці ризики.

В умовах високої вартості кредитних ресурсів унаслідок значних ризиків через незадовільний фінансовий стан більшості суб'єктів господарювання України і високу вартість пасивів, що залучаються банками, знизити вартість позикових коштів можна шляхом випуску корпоративних облігацій. При цьому банк, виступаючи андеррайтером і партнером, сприяє підвищенню ліквідності облігацій клієнта-емітента. Перспективним є досвід Росії зі зниження вартості корпоративних облігацій для емітента шляхом часткової компенсації купонних виплат по них за рахунок держави. Така допомога емітентам і для самої держави є набагато ефективнішою, ніж пряме фінансування суб'єктів господарювання з метою оновлення їх основних фондів. При цьому обсяги залучених інвестицій (зокрема, від резидентів) є набагато більшими, ніж могла б забезпечити держава [4, с. 76–77].

Ще одним цікавим напрямом діяльності банків, який поки не знайшов достатнього поширення, є управління активами клієнтів. Очевидно, що банки можуть забезпечити більшу прибутковість активів, ніж самі підприємства.

IV. Висновки

Межі регулювання можливостей держави визначаються економічною ситуацією, що склалася в державі. За цих умов важливою характеристикою регулювання є динамічність. Не існує раз і назавжди визначених методів і меж регулювання: вони постійно змінюються й основним завданням державних органів управління є усвідомленість того, що в регулюванні має залишатися відносно постійним, а що – змінюватися відповідно до вимог сучасності [6, с. 7].

Проведене дослідження засвідчило, що банківська система сама спонукає до регулювання та має своє особливе призначення, власні риси та функції у розвитку корпоративного управління. Банки, виступаючи емітентами й інвесторами на ринку корпоративних зобов'язань, також формують інфраструктуру корпоративного управління, оскільки створюють умови для регулювання корпоративних відносин і перерозподілу корпоративної власності.

Виходячи з цього, держава не повинна нехтувати наявним потенціалом банківських структур як провідників найкращих практик корпоративного управління. На думку експертів, банки взагалі не бачать потреби в подальшому підвищенні прозорості та поліпшенні розкриття інформації щодо своєї діяльності і не відчувають тиску з боку ключових зацікавлених сторін щодо цього.

Вважаємо, що зазначене потребує більш ґрунтовних дій з боку держави і не лише надання рекомендацій НБУ щодо запрова-

дження принципів корпоративного управління у своїй діяльності, що є досить невмотивованим аргументом для очікуваного результату, а й стимулювання, заохочення та саморегулювання.

Необхідно швидко відреагувати на опосередкований інструмент впливу на розвиток системи корпоративного управління за допомогою банківських структур, розробивши для цього адекватний механізм, який дасть можливість підвищити якість корпоративних відносин, вийти з економічно-фінансової кризи й, нарешті, інтегруватися у світову економіку.

Державне регулювання корпоративних відносин являє собою об'єктивний процес, основою якого є вплив держави на розвиток корпоративного управління через застосування певних підходів, методів та інструментів, що є в її розпорядженні та реалізуються через нормативно-правову базу. З огляду на зазначене, ми вважаємо найбільш перспективними напрямками подальших досліджень вивчення меж впливу держави на розвиток корпоративного управління, що дасть змогу визначити сучасний стан розвитку корпоративного управління в банківському секторі, а також шляхи його покращання.

Література

1. Арабова Н. Принципи ефективного корпоративного управління в банках / Н. Арабова, М. Грачова // Круглий стіл. – 2004. – № 9 (22). – С. 6.
2. Губанова Л.І. Фінансовий механізм державного регулювання банківської діяльності [Електронний ресурс] / Л.І. Губанова, Л.І. Балюк // Наукові конференції. – Режим доступу: www.intkonf.org/ken-gubanova-li-balyuk-li-finansoviy-mehанизм-erzhavnogo-regulyuvannya-bankivskoyi-diyalnosti.
3. Кирьян Н. Новый рекорд Японии / Н. Кирьян // Эксперт. – 2004. – № 7. – С. 8.
4. Кулагин М.И. Предпринимательство и право: опыт Запада / М.И. Кулагин. – М.: Дело, 2002. – 144 с.
5. Людвиг Эрхард – творец “экономического чуда” в Германии // Финансист. – 2003. – № 1. – С. 18.
6. Рудинская Е.В. Банковская система Украины: основные характеристики и стратегии развития / Е.В. Рудинская, Е.А. Мартынюк, Я.П. Квач. – Одеса: Астропринт, 2001. – 428 с.
7. Рудненко Т. Проблеми корпоративного управління в діяльності комерційних банків / Т. Рудненко // Цінні папери України. – № 21(210). – 2006. – 13 липня.
8. Стан і перспективи управління корпоративними правами держави // Інвест Газета. – 2004. – № 45 (474). – С. 8.